

نقش تربیت دینی مادران در تربیت پذیری دوره بارداری از منظر قرآن و روایات

فاطمه محمودی^۱

چکیده

تربیت فرزند یک وظیفه مهم پدر و مادر است؛ که قبل از به دنیا آمدن فرزند و حتی قبل از انتخاب همسر باید به آن دقت شود؛ از این رو مقاله حاضر با موضوع نقش تربیت دینی مادران در تربیت پذیری دوره بارداری از منظر قرآن و روایات نگاشته شده که بیانگر این مساله است که اگر والدین می خواهند فرزندی به دنیا بیاورند قبل از به دنیا آمدن باید در انتخاب همسر مناسب دقت کنند تا در ویژگی هایی که فرزند از پدر و مادر به ارث می برد درست و ویژگی های سالم باشد از این رو سلامت والدین در حین ازدواج و پس از ازدواج مهم است؛ پس از این دو مورد تغذیه حلال فرزند در دوران جنینی و قبل از به دنیا آمدن او و همچنین توجه مادر به تقوا در دوران بارداری است در نتیجه پس از این ویژگی ها می توان به تربیت فرزند صالح قبل از تولد کمک کرد؛ مقاله حاضر به روش کتابخانه ای و تحلیلی از برخی از آیات و روایات نگاشته شده است.

کلید واژه: تربیت، تولد، فرزند

مقدمه

هدف اصلی اسلام تربیت انسان است. مقدمه این تربیت، شناخت انسان با تمام ویژگی های اوست که بدون آن، تربیت او ممکن نیست. مرحله جوانی دوره بسیار حساسی در زندگی انسان محسوب می شود. در این زمان انسان پایه های سعادت و خوشبختی خود را بنا می کند یا باعث تزلزل شخصیت و شقاوت خود می شود. از این رو، شناخت ویژگی های جوانان اهمیت فراوان است و مهم است که بدانیم چه آسیب هایی تربیت دینی را تهدید می کند.

امروزه یکی از دغدغه های خانواده ها، موفقیت در امر تربیت فرزندان خود است؛ اگر خانواده رسالت تربیتی خود را به نحو مطلوب انجام دهد، در تربیت فرزندان بسیار موفق خواهد بود؛ به همان میزان اگر نسبت به وظایف خود سهل انگار و بی تفاوت باشد، به تربیت، آسیب می رساند از این رو توجه به تربیت فرزندان حتی قبل از تولد آن ها لازم و ضروری است.

دوران جنینی از نظر پی ریزی اساس زندگی، اهمیت فوق العاده ای دارد. تربیت های صحیح یا فاسد اطفال، سرچشمه ی مهم نیک و بدهای آینده ی کودک است. آدمی در طول ایام حیات خود بر طبق خلیات خویش عمل می کند و اساس خلق و خوی آدمی در ایام کودکی و حتی قبل از تولد ساخته می شود؛ بنابراین پدر و مادر می بایست از ابتدایی ترین لحظه ها نسبت به تربیت فرزندی سالم استفاده نمایند که این یکی از این تربیت مربوط به قبل از تولد فرزند است با توجه به بررسی های انجام شده و اهمیت تربیت فرزند مقالات و کتب زیادی در باب مقاله حاضر نگاشته شده که برخی از آنها عبارت اند از:

مقاله نقش پدر و مادر در پرورش و تربیت فرزندان نوشته زکیه محمدی منتشر شده در نشریه پژوهشنامه اورمزد و همچنین مقاله زمینه های بایسته تربیت کودک در مرحله پیش از تولد از منظر قرآن افضل بلوکی منتشر شده در نشریه اخلاق و کتاب تربیت کودک قبل از تولد، نوشته زهرا حیرانی می باشد با توجه به این که منابع بیان شده جامع و کامل می باشند اما آنچه که

مقاله حاضر را متمایز می کند توجه این مقاله به عوامل تربیت قبل از تولد با توجه به آیات و روایات می باشد.

1: مفهوم شناسی

1_1: مفهوم تربیت

واژه «تربیت» از ریشه «ربب» به معنای مالک و سرپرست¹ یا تربیت از ریشه «ربو» و در لغت به معنای زیاد شدن، رشد کردن و بزرگ شدن است² تربیت در لغت به معنای پروردهن . ادب و اخلاق را به کسی آموختن. معین، فرهنگ معین. ذیل واژه. تربیت. و همین طور به معنای زیاده و رشد است³

پرورش دادن، یعنی استعدادهای درونی را که بالقوه در یک شی موجود است به فعلیت درآوردن و پروردهن. بنابراین با صنعت «ساختن» به معنی اینکه شی یا اشیایی را تحت یک نوع پیراستن ها و آراستن ها قرار می دهند و یا اجزاء و اشیایی را با هم ترکیب می کنند و نظم میانشان برقرار می سازند، متفاوت است⁴.

تربیت عبارت است از: «بر انگیختن و فراهم آوردن موجبات رشد و پرورش و شکوفایی تمامی استعدادها، توانایی ها و قابلیت های انسان به منظور رسیدن به کمال و سعادت مطلوب»⁵.

«تربیت» به مفهوم عام آن، شامل جنبه های گوناگون جسمانی، روانی، عاطفی، عقلانی، اجتماعی، اخلاقی و دینی است و هر یک از این ابعاد به لحاظ روان شناختی و تربیتی در زندگی انسان اهمیت فراوان دارد. آنچه در دوره نخست زندگی توجه بدان لازم است پرورش و رشد

¹ قمی، فرهنگ واژگان قرآن کریم، ص 93.

² ابن منظور، لسان العرب، ج 5، ص 126.

³ همان، ج ۱۴، ص ۳۰۵.

⁴ مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، ص 56 و 76.

⁵ بهشتی، مبانی تربیت از دیدگاه قرآن، ص 35.

همان‌گونه و منظّم ابعاد وجودی کودک است؛ به گونه ای که اگر در بعضی آن‌ها، دچار نارسایی گردد و یا احیاناً رشد مطلوب نیابد در آینده دچار مشکل خواهد شد. تحقق این امر، مسؤولیت بزرگی است که بر دوش مربیان کودک و نوجوان، اعم از والدین، آموزگاران و دست‌اندرکاران امور تربیتی مدارس، گذاشته شده است.^۱

1_2: مفهوم دین

واژه دین با کلماتی چون حکم و قضا، رسم و عادت، شریعت و مذهب، همبستگی و غیر آن مترادف می‌باشد.^۲

در کاربردهای قرآنی نیز به معانی زیادی از جمله: جزاء، حساب، قانون، شریعت، طاعت و بندگی، تسلیم و انقیاد، اسلام، روش و رویه، توحید و خداپرستی آمده است.^۳

دین در اصل به عقاید، اخلاق، قوانینی که برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسان‌ها می‌باشد، گاهی همه این مجموعه‌ها حق و گاهی همه آن باطل و زمانی مخلوطی از این دو است.^۴ همچنین، به معنای اعتقاد به خداوند برای جهان و انسان و دستورهای عملی متناسب با این عقاید است.^۵

1_3: مفهوم مادر

زن در لغت نقیض مرد می‌باشد.^۶ و همچنین انسان ماده و همسر نیز گفته می‌شود.^۷ زن در لغت عربی به مؤنث از ریشه «أُنْث» در اصل به معنای نرمی است و از آن جا که در جنس زن نوعی نرمی و لطافت وجود دارد این واژه بر او اطلاق شده است.^۸

2: اهمیت تربیت فرزند

^۱ شریعتمداری، روان‌شناسی تربیتی، ص ۱۹۱ - ۱۹۲

^۲ دهخدا، لغت نامه دهخدا، ص ۵۷۲-۵۷۴.

^۳ طریحی، مجمع البحرین، ص ۷۶-۷۷.

^۴ جوادی آملی، شریعت در آیین معرفت، ص ۹۳.

^۵ مصباح یزدی، آموزش عقائد، ج ۱، ص ۲۸.

^۶ دهخدا. لغت نامه دهخدا. ذیل واژه زن

^۷ معین. فرهنگ معین. ذیل واژه زن

^۸ مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱، ص ۱۵۶

در دین مقدس اسلام، والاترین هدف نظام تربیتی، نزدیکی جستن به خداست. یکی از هدف های تربیتی قرآن این است که انسان خود و نظام اجتماعی اسامی جهان و مخلوقات، آفریننده جهان و سهم خودش را از نظر مسئولیت اجتماعی که بر عهدهاش است، بشناسد و پروردگار را عبادت کند. اگر تربیت به رشد جسمانی، عقلانی و آماده کردن فرد برای کسب سود مادی محدود شود، از پرورش صفات عالی انسان غافل می ماند؛ زیرا در تربیت به بعد اخلاقی و معنوی نیز باید توجه کرد.^۱

امام سجاد(علیه السلام) در تربیت فرزند از خداوند استمداد می طلبد و عرض می کند: «اللَّهُمَّ اَعْنِي عَلَى تَرْبِيَتِهِمْ وَتَأْدِيبِهِمْ وَبِرِّهِمْ؛ خدایا! مرا در تربیت و ادب آموزی و نیکوکاری فرزندانم یاری و مدد فرما»^۲.

خداوند در قرآن کریم می فرماید: «الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا. فرزند زینت زندگی دنیاست»^۳. دنیاست»^۴.

در این آیه از میان نیروهای انسانی از «پسران» یاد شده است؛ زیرا در بسیاری از جوامع، هرکس فرزند بیشتری دارد، خود را نیرومندتر احساس می کند و نقش پسران در این زمینه پررنگ تر می نماید. ثروت و پسران نمونه هایی از نیروی اقتصادی و نیروی انسانی حیات بشری هستند؛ زیرا این دو نیرو از مهم ترین سرمایه های زندگی دنیا هستند و بقیه ی سرمایه ها وابسته به آنهاست^۴.

امام صادق(علیه السلام) فرمود: «کودک خود را تا هفت سال ببازی رها کن، و هفت سال دیگر او را تحت تربیت و آموزش قرار ده، و هفت سال با خود همدم و همراز ساز. پس اگر در صراط حق بود و از باطل گریزان و سعادت خود را دریافت که بسیار خوب و اگر چنین نبود امید خیری در وجودش نخواهد بود»^۵.

^۱ احمدی، اصول و روش های تربیت در اسلام، ص 28.

^۲ فیض الاسلام، صحیفه سجادیه، دعای 25، ص 168-175.

^۳ سوره کهف آیه ۴۶

^۴ رضایی اصفهانی، تفسیر قرآن مهر، ج 12، ص 236

^۵ ابن بابویه. من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۹۲

به علم و معرفت و کمالات معنوی و اخلاق دست یابد تا از این طریق آمادگی این امر مهم را پیدا کند.^۱

ایمان و باورهای دینی، علاوه بر تاثیر در زندگی خصوصی همسران، در تربیت دینی فرزندان نیز تاثیر شگرفی دارد؛ شرک و بی ایمانی مادر در سرنوشت فرزندان موثر و مایه انواع انحراف ها می شود؛ بلکه شعله سوزانی است که سعادت دنیا و آخرت مادر و فرزندان را به آتش می کشد.^۲

خداوند متعال در قرآن ازدواج با زنان مشرک را مجاز ندانسته و می فرماید: «وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ؛ با زنان مشرک ازدواج نکنید مگر آنکه ایمان آرند و همانا کنیزکی با ایمان بهتر از زن آزاد مشرک است هر چند از (حسن و جمال) او به شگفت آید»^۳

بهتر است از زن مشرک اگر چه محسنات ظاهری آن زن مشرک در نظر شما نیکو جلوه کند.^۴ زنان و مردان مشرک شما را به سوی آتش که همان کفر و گناه است فرا می خوانند، از این رو شایسته است که به دوستی و همسری گرفته نشوند.^۵

وظایف مهم تربیتی مادر از بدو حمل و بارداری شروع می شود؛ مسئولیت مادر در دوران بارداری، باری سنگین و وظایف و تکالیفی بس مهم را به عهده او نهاده است. مراقبت های لازم برای یک مادر مومنه و متعهد ایجاب می کند که بداند فرزندش چه دختر چه پسر نقش دوم او را ایفا می نماید و نجابت و پاکدامنی و حجاب و عفاف و طهارت و خباثت و شقاوت مادر در فرزندش نقش مهم و اساسی و بنیادی دارد.^۶

^۱ قائمی، نقش مادر در تربیت، ص 42

^۲ قاسمی، دوران طلایی تربیت از تولد تا 7 سالگی، ص 79 - 80

^۳ سوره بقره آیه ۲۲۱

^۴ طیب، تفسیر اطیب البیان، ج 2، ص 436

^۵ گروهی از مترجمان، تفسیر جوامع الجامع، ج ۱، ص ۲۸۳

^۶ موسوی راد لاریجانی، پدر، مادر، معلم، مرا خوب تربیت کن، ص 41

نتیجه

مقاله حاضر با موضوع نقش تربیت دینی مادران در تربیت پذیری دوره بارداری از منظر قرآن و روایات می باشد که از بخش های مختلفی از جمله مفهوم شناسی تربیت و فرزند، اهمیت تربیت فرزند و عوامل موثر در تربیت فرزند قبل از تولد از جمله توجه به انتخاب همسر مناسب، وراثت، تامین روزی حلال و مراقبت های عبادی مادر نگاشته شده است.

تربیت فرزند یکی از مسائل مهم مطرح شده در قرآن روایات و تعالیم اسلامی میباشد که هم مربوط به قبل از تولد و هم مربوط به بعد از تولد می باشد در مقاله نگاشته شده فقط به عوامل موثر در تربیت قبل از تولد توجه شده است. که با توجه به مقاله حاضر می توان به این نتیجه رسید که به فرزندى که متولد می شود برخی از خصوصیات اخلاقی را از پدر و مادر به ارث می برد در نتیجه زوجین باید در انتخاب همسر خود از نظر سلامت جسمی و روحی و همچنین سلامت عبادی دقت کند زیرا بر فرزندانى که متولد میشود تاثیر خواهد گذاشت از این رو قرآن کریم تاکید کرد که با همسرى صالح و شایسته که دارای سلامت جسمی است ازدواج کند تا فرزندى که از بین متولد می شود از نظر تربیتی آماده برای پذیرش تربیت صحیح باشد و همچنین مراقبت های عبادی مادر در دوران بارداری نیز بر جنین اثر گذار است همانطور که قرآن کریم بیان کرده که با کافران ازدواج نکنند مگر اینکه فرد به خداوند ایمان بیاورد.

منابع

قرآن کریم

- (1) ابن منظور، محمد بن مکرم، *لسان العرب*، بیروت، دارالفکر، ۱۱۱۴ ه ق
- (2) ابن بابویه، محمد بن علی، *من لا یحضره الفقیه*، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۳ ه ش
- (3) احمدی، احمد، *اصول و روشهای تربیت در اسلام*، اصفهان، دانشگاه اصفهان، 1380 ه ش
- (4) احمدی، حبیب، *جامعه شناسی انحرافات*، قم، سمت، بی تا
- (5) امینی، ابراهیم، *آشنایی با وظایف و حقوق زن*، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۴ ه ش
- (6) بهشتی، محمد، *مبانی تربیت از دیدگاه قرآن*، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۸ ه ش
- (7) _____، *فرهنگ صبا*، تهران، صبا، ۱۳۶۹ ه ش
- (8) پسندیده، عباس، *هنر رضایت از زندگی*، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۹ ه ش
- (9) جمعی از نویسندگان، *اخلاق خانواده*، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۹ ه ش
- (10) جوادی آملی، عبد الله، *شریعت در آیینه معرفت*، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجاء، ۱۳۷۲ ه ش
- (11) حر عاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعه*، قم، نشر موسسه آل البیت، بی تا
- (12) دشتی، محمد، *ترجمه نهج البلاغه*، قم، مشهور، چاپ اول، ۱۳۷۹ ه ش
- (13) دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه دهخدا*، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه، ۱۳۷۱ ه ش.
- (14) رضایی اصفهانی، محمد علی، *تفسیر قرآن مهر*، قم، پژوهشهای تفسیر و علوم قرآن، بی تا
- (15) سلطان علی شاه، سلطان محمد بن حیدر، *تفسیر بیان السعاده فی مقامات العباد*، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، 1408 ه ش
- (16) سبحانی، جعفر، *منشور جاوید*، قم، موسسه امام صادق (ع)، ۱۳۸۴ ه ش

- (17) شریعتمداری، علی، *روانشناسی تربیتی*، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل (وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی)، ۱۳۸۵ ه ش
- (18) طباطبایی، محمد حسین، *تفسیر المیزان*، قم، دار الکتب اسلامی، ۱۳۶۰ ه ش
- (19) طبرسی، فضل بن حسن، *مکارم الاخلاق*، قم، شریف رضی، ۱۳۷۷ ه ش
- (20) طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرين، تهران، مکتبه المرتضویه، ۱۳۷۵ ه ش
- (21) طیب، عبدالحسین، *اطیب البیان فی تفسیر القرآن*، تهران: انتشارات اسلام، 1378 ه ش
- (22) فیض الاسلام اصفهانی، سید علی نقی، *ترجمه و شرح صحیفه کامله سجادیه*، تهران، فقیه، 1376 ه ش
- (23) فضل الله، سید محمد حسین، *شیوه همسر داری*، لطیف راشدی، بی جا، پیام آزادی، ۱۳۷۳ ه ش
- (24) فاخری، علیرضا، *اخلاق در خانواده*، تهران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، 1378 ه ش
- (25) قرشی، باقر شریف، *نظام خانواده در اسلام*، ترجمه لطیف راشدی، چ چهارم، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۸۹ ه ش
- (26) قائمی، علی، *نقش مادر در تربیت*، تهران، امیری، ۱۳۷۸ ه ش
- (27) قرائتی، محسن، *تفسیر نور*، تهران، مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن، چاپ یازدهم، 1383 ه ش
- (28) قاسمی، محمد علی، *دوران طلایی تربیت تربیت دینی فرزند از تولد تا ۷ سالگی*، قم نور الزهرا، ۱۳۹۵ ه ش
- (29) قمی، عباس، *فرهنگ واژگان قرآن کریم*، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، 1385 ه ش
- (30) کلینی، محمد بن یعقوب، *کافی*، قم، دارالحديث، بی تا
- (31) گوهری، آمنه، *مفاسد مال و لقمه حرام*، تهران، همای دانش، ۱۳۸۷ ه ش

- (32) گروهی از مترجمان، *تفسیر جوامع الجامع*، مشهد : بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۷۴ ه ش
- (33) مطهری، مرتضی، *تعلیم و تربیت در اسلام*، تهران: صدرا، چاپ یازدهم، 1367 ه ش
- (34) مکارم شیرازی، ناصر، *تفسیر نمونه*، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۷۴ ه ش.
- (35) _____، *پیام امیرالمومنین*، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵ ه ش
- (36) مجلسی، محمد باقر، *بحار الانوار*، تهران، دار الکتب الاسلامیه، بی تا
- (37) محمدی ری شهری، محمد؛ *میزان الحکمه*، دارالحديث، چاپ پنجم ۱۳۸۴ ه ش.
- (38) مظاهری، حسین، *تربیت فرزند از نظر اسلام*، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، 1382 ه ش
- (39) مصباح یزدی، محمدتقی، *آموزش عقاید*، تهران، بین الملل. ۱۳۸۹ ه ش
- (40) مصطفوی، حسن، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ ه ش.
- (41) موسوی راد لاریجانی، حسین، *پدر، مادر، معلم مرا خوب تربیت کن*، قم، امام شناسی و آثار الحجه عجل الله تعالی فرجه، ۱۳۷۹ ه ش